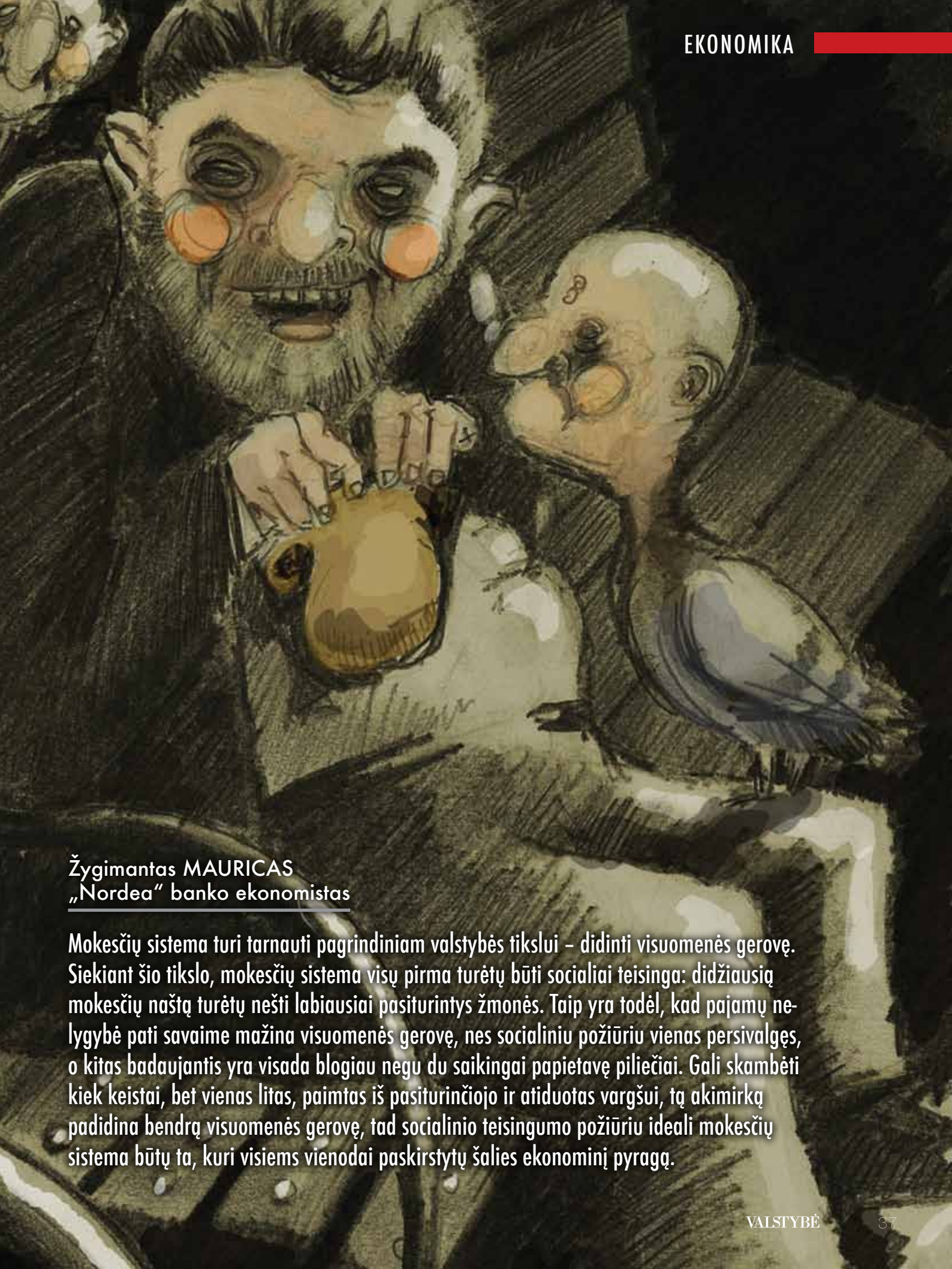

Mokeščių sistema: aukso vidurio beieškant...

ARIEVILN ILLUSTR. (FLICKR)

Žygimantas MAURICAS
„Nordea“ banko ekonomistas

Mokesčių sistema turi tarnauti pagrindiniam valstybės tikslui – didinti visuomenės gerovę. Siekiant šio tikslo, mokesčių sistema visų pirma turėtų būti socialiai teisinga: didžiausią mokesčių našą turėtų nešti labiausiai pasiturintys žmonės. Taip yra todėl, kad pajamų nelygė pati savaime mažina visuomenės gerovę, nes socialiniu požiūriu vienas persivalgęs, o kitas badaujantis yra visada blogiau negu du saikingai papietavę piliečiai. Gali skambėti kiek keistai, bet vienas litas, paimitas iš pasiturinčiojo ir atiduotas vargšui, tą akimirką padidina bendrą visuomenės gerovę, tad socialinio teisingumo požiūriu ideali mokesčių sistema būtų ta, kuri visiems vienodai paskirstytų šalies ekonominį pyragą.

TAČIAU TOKIA „IŠ KIEKVIENO – pagal galimybes, kiekvienam – pagal poreikius“ principu paremta sistema būtų tarsi krepšinio rungtynės, kuriose prizai įteikiami dar prieš nuaidint pirmajam teisėjo švilpukui. Savime suprantama, stebėti tokias rungtynes nebūtų labai įdomu, o ir patys žaidėjai nerodytų didelio entuziazmo žaisti. Pavyzdžiui, įvedus 99 proc. progresinį pajamų mokesčio tarifą pajamoms, viršijančioms 2 000 litų, gyventojai prarastų „entuziazmą“ daugiau uždirbti, o tai ilgainiui lemtų mažėjantį darbuotojų produktyvumą, augantį šešėlinės ekonomikos mastą, didėjančią emigraciją bei sparčiai mažėjantį šalies ekonominį pyragą. Nesunku įsivaizduoti, kas atsitiktų įvedus 99 proc. pelno mokestį – ilgainiui neliktų nė vienos privačios įmonės, nes valstybė „de facto“ įvykdytų nacionalizaciją.

Taigi formuojant optimalią šalies mokesčių sistemą, visada tenka ieškoti aukso vidurio: sistema turi būti socialiai teisinga ir sudaryti tinkamas paskatas gyventojams kepti kuo didesnę šalies ekonominį pyragą. Šveicarija, kurioje mokesčių sistemos pokyčiai sprendžiami referendumo būdu, yra idealus pavyzdys, kaip vienu šūviu nušauti du zuikius: ši šalis mokesčiais perskirsto tik 30 proc. pajamų, tačiau sugeba užtikrinti kone aukščiausią pasaulyje viešųjų paslaugų kokybę, didžiausias senatvės pensijas bei kasmet iškepa vieną dosniausių ekonominių pyragų pasaulyje. Airija yra kitas pavyzdys, rodantis, kad mokesčių sistemos pokyčiai gali turėti didelę įtaką šalies ekonominei raidai: investicijoms palanki mokesstinė aplinka padėjo šiai šaliai pasiekti mažą ekonomikos augimo stebuklą. Lietuva taip pat perskirsto apie 30 proc. savo pyrago mokesčių pavidalu, tačiau kol kas negali pasigirti nei aukšta viešųjų paslaugų kokybe, nei sparčiu ekonomikos augimu. Ar dėl to gali būti kalta mokesčių sistema?

LAISVĖS NUO MOKESČIŲ DIENA: „KAS NEDIRBA, TAS ŠVENČIA“

Lietuvos laisvosios rinkos instituto atlikti skaičiavimai rodo, kad laisvės nuo mokesčių diena Lietuvoje šiais metais išaušo gegužės 5-ąją. Simboliškai nuo šios dienos vidutinis mokesčių mokėtojas nustoja dirbti valstybės biudžeto pildymo labui ir pradeda dirbti sau. Lietuva iš mokesčių pančių išsivaduoja gerokai anksčiau negu daugelis kitų Europos Sąjungos valstybių (Skandinavijos valstybės – tik liepos mėnesį), tačiau ne visiems Lietuvos mokesčių mokėtojams vienodai puikiai sekasi nusimesti mokesčių kuprą. Belgijos žurnalas „L'Anglophone“ apskaičiavo, kad vidutinį atlyginimą Lietuvoje gaunanti darbuotojai laisvės nuo mokesčių diena išaušta tik birželio 16-ąją. Net atšiaurioje Suomijoje vidutinį atlygį, siekiantį 2 000 eurų „į rankas“, gaunantis darbuotojas nusimeta mokesčių našta viena diena anksčiau negu lietuvis, o danas, uždirbantis tiek pat, kiek suomis ir lietuvis kartu sudėjus, – vos viena diena vėliau.

Tokia paprasta laisvės nuo mokesčių dienų chronologijos analizė rodo, kad Lietuvoje didelę mokesčių naštos

dalį ant savo kupros neša vidutines pajamas gaunantys darbuotojai, nors bendra mokesčių našta Lietuvoje yra viena mažiausių visoje Europos Sąjungoje. Tai taip pat reiškia, kad darbo jėgos apmokestinimas nėra Lietuvos konkurencinis pranašumas prieš kitas valstybes – ne itin gera žinia šaliai, norinčiai tapti regioniniu aukštųjų technologijų paslaugų centru. Pavyzdžiui, Lietuvoje dirbanti įmonė turi mokėti atitinkamai 40 ir 20 proc. didesnę atlyginimą „ant popieriaus“, kad darbuotojas gautų tokio pat dydžio atlyginimą „į rankas“ kaip Šveicarijoje ar Airijoje. Verta paminėti, kad didelė darbo jėgos apmokestinimo našta taip pat didina visų eksportuojančių įmonių gamybos sąnaudas ir daro jas ne tokias konkurencingas pasaulinėse rinkose.

AR PROGRESYVUMAS YRA PROGRESYVU?

Remiantis žurnalo „L'Anglophone“ metodika, nesunku apskaičiuoti, kad minimalų darbo užmokestį Lietuvoje gaunantis darbuotojas šiuo metu vis dar dirba ne savo, o valstybės naudai. Norėdamas sumokėti 3 800 litų socialinio draudimo ir 600 litų gyventojų pajamų mokesčius per metus, minimalų atlyginimą gaunantis darbuotojas turi dirbti iki gegužės 9 d. – o tai yra keturiomis dienomis ilgiau negu vidutinis mokesčių mokėtojas Lietuvoje. Nevalingai peršasi mintis, kad kuo mažiau uždirbi, tuo daugiau mokesčių sumoki.

Net atšiaurioje Suomijoje vidutinį atlygį, siekiantį 2 000 eurų „į rankas“, gaunantis darbuotojas nusimeta mokesčių našta viena diena anksčiau negu lietuvis, o danas, uždirbantis tiek pat, kiek suomis ir lietuvis kartu sudėjus, – vos viena diena vėliau.

Su šia socialine neteisybe neretai siūloma kovoti įvedant progresinį pajamų mokesčio tarifą, tačiau progresinių mokesčių šalininkus turėtų nudžiuginti žinia, kad Lietuvos mokesčių sistema jau yra viena progresyviausių pasaulyje. Vidutinė nedarbo socialinio draudimo išmoka šiuo metu yra 543 litai, o minimali alga „į rankas“ siekia 678 litus. Taigi, gaudamas minimalų darbo užmokestį, gyventojas vidutiniškai uždirba tik 135 litais daugiau negu visai nebūtų dirbęs – išties ne itin didelę paskata įsilieti į darbo rinką, turint omenyje, kad, užuot turėjęs laisvo laiko (kurį gali skirti poilsiui ar papildomiems darbams), šis žmogus nuo šiol turi reguliariai eiti į darbą. Tai idealus vadinamųjų „gerovės spąstų“ (kitaip vadinamų „skurdo spąstais“) pavyzdys, kai paskatos ►

Copyright © 2010 Husqvarna AB. All rights reserved.

Šeši būdai kaip turėti idealią veją. Be jokių pastangų.

Naujiena!

Automower® 305.
Vejoms iki 500 m²

Automower® 220AC.
Vejoms iki 1800 m²

Automower® 230ACX.
Vejoms iki 3000 m²

Automower® 260ACX.
Vejoms iki 5500 m²

Automower® Solar Hybrid.
Vejoms iki 2200 m²

Ovis aries. ("avis")
Vejoms iki 10000 m²

Stebėdami laukuose besiganančias avis supratome, kaip galima suformuoti idealią veją: reikia pjauti po nedaug, tačiau tai daryti nuolat ir atsitiktinai pasirenkamose vietose. Tai mus įkvėpė sukurti Husqvarna Automower® robotą vejapjovę - neabejotiną šios srities lyderį. Sužinokite kaip jūs galite turėti idealią veją, be jokių pastangų.

Aplankykite www.husqvarna.it

Husqvarna

ŽYGMANTAS MAURICAS: „LAISVĖS NUO MOKESČIŲ DIENŲ CHRONOLOGIJOS ANALIZĖ RODO, KAD LIETUVOJE DIDELĘ MOKESČIŲ NAŠTOS DALĮ ANT SAVO KUPROS NEŠA VIDUTINĖS PAJAMAS GAUNANTYS DARBUOTOJAI. NORS BENDRA MOKESČIŲ NAŠTA LIETUVOJE YRA VIENA MAŽIAUSIŲ VIŠOJE ES“.

įsilieti į darbo rinką yra tokios mažos, kad į ją neapsimoka įsilieti visai. Vertinant tai, visai nenuostabu, kad darbo biržos atliktos apklausos duomenimis kone trečdalis bedarbių nėra suinteresuoti eiti į darbą, o siekia gauti tik socialines garantijas. Valstybei nauda, kita vertus, yra 913 litų: jai nebereikia mokėti 543 litų bedarbio pašalpos, o darbdavys, įdarbindamas darbuotoją, kas mėnesį dar sumoka valstybei 370 litų mokesčių. Taigi valstybė gauna kone septynis kartus didesnę naudą nei pats darbuotojas arba, galima sakyti, kad nuo papildomų 135 litų darbuotojas sumoka 913 litų – progresinis apmokestinimo tarifas šiuo atveju siekia kone 700 procentų.

Neigiamo gyventojų pajamų mokesčio tarifo įvedimas ar neapmokestinamojo minimumo pakėlimas iki minimalios algos dydžio kiek sumažintų mažiausiai uždirbančių darbuotojų mokestinę naštą ir paskatintų gyventojus aktyviau įsilieti į darbo rinką. Tokiu būdu būtų nušauti du zuikiai: padidėtų mokesčių sistemos socialinis teisingumas ir ekonominis efektyvumas. Be to, tyrimai rodo, kad sumažėjus nedarbui sumažėja nusikalstamų veikų, psichinių susirgimų bei savižudybių skaičius, o tai gerina visuomenės gerovę bei ilgainiui mažina biudžeto išlaidas. Juk vieno kalinio išlaikymas mokesčių mokėtojams per mėnesį vidutiniškai kainuoja apie 1 500 litų – gerokai daugiau negu minimalus darbo užmokestis. Progresinio darbo pajamų mokesčio tarifo įvedimas lemtų

darbo jėgos apmokestinimo augimą ir būtų ekonomiškai neefektyvus: šiuo metu 2 000 eurų atlyginimą uždirbantis darbuotojas Lietuvoje sumoka 42 proc. mokesčių, o Suomijoje ar Danijoje jis sumoka tik 41 proc., Švedijoje – 45 procentus. Įvedus progresinį darbo pajamų mokesčių tarifą, 2 000 eurų atlyginimą gaunantis darbuotojas Lietuvoje būtų kone labiausiai apmokestintas visoje Europos Sąjungoje.

KAS KURIA VERTĘ NEKILNOJAMAJAM TURTUI?

Mechanikos dėsniai suponuoja, kad jei samdomieji darbuotojai neša didžiąją dalį mokesčių naštos, kažkas turėtų nešti mažąją. Turto mokesčių Lietuvoje praktiškai nėra, todėl turtuoliai (t. y. asmenys, turintys daug turto) laisvės nuo mokesčių dieną gali pradėti švęsti dar Naujųjų metų išvakarėse. Tačiau prieš skubant apmokestinti turtą reikėtų atsakyti į du klausimus: ar turto apmokestinimas yra socialiai teisingas ir ar jis yra ekonomiškai efektyvus? Atsakymas į pirmą klausimą yra ne, nes turto savininkas ne visada gali turėti pakankamai pajamų mokesčiams susimokėti, nors, kita vertus, esant funkcionuojančiai rinkai, jis gali bet kada savo turtą parduoti. Atsakymas į antrąjį klausimą yra vienareikšmiškai taip.

Ar kada nors teko susimąstyti, kodėl sklypas Vilniaus centre yra žymiai vertingesnis už sklypą vienkiemyje? Tikrai ne todėl, kad šiame sklype esanti žemė yra žymiai derlingesnė ir ten geriau dera pomidorai. Sklypo vertė yra didesnė dėl aplink jį sukurtos infrastruktūros, kurią kuria tiek viešasis, tiek ir privatusis sektorius. Viešasis sektorius kuria infrastruktūrą tiesdamas kelius, vandentiekio sistemas, tvarkydamas parkus, steigdamas darželius, ligonines ir kitus viešąsias paslaugas teikiančius objektus. Privatusis sektorius taip pat kuria infrastruktūrą kurdamas darbo vietas ir teikdamas naudingas visuomenei paslaugas. Pavyzdžiui, Silicio slėnyje esančių sklypų kainos yra didelės ne todėl, kad šis slėnis yra labai gražus, bet todėl, kad jame veikiančios inovatyvios bendrovės siūlo daug gerai apmokamų darbų. Taigi, sklypo vertę lemia daug veiksnių, kurie tiesiogiai nepriklauso nuo šio namo savininko veiksmų: jei aplink yra daug darbščių ir energingų kaimynų, tavo sklypo vertė pakils savaime tau pačiam nieko nedarant.

NEI PATS VALGO, NEI KITAM DUODA

Neretai spekuliantai ne tik patys nesinaudoja sukurta infrastruktūra, bet ir trukdo kitiems ja pasinaudoti. Pavyzdžiui, žemės ūkio paskirties žemę supirkę spekuliantai ne tik patys nedirba žemės, tačiau ir nesudaro sąlygų ja naudotis ūkininkams. Tokia padėtis neskatina verslumo ir gali lemti neefektyvų išteklių pasiskirstymą ekonomikoje: didelė dalis finansinių, laiko ir kitų išteklių skiriama spekuliatyvioms, pridėtinės vertės nekuriančioms investicijoms. Be to, šalyje išauginama mažiau žemės ūkio produkcijos, nenaudojama žemė praranda

savo kokybę, o mažesnės ūkininkų pajamos lemia lėtesnę ekonomikos raidą ir mažesnę visuomenės gerovę. Kitas pavyzdys yra Vilniaus centre esančių negyvenamų ar apleistų plotų gausa. Negalėdami nusipirkti gyvenamojo būsto miesto centre, gyventojai priversti keltis į užmiestį. Toks gyventojų elgesys lemia neefektyvų esamos miesto infrastruktūros panaudojimą, dideles infrastruktūros kūrimo išlaidas naujuose rajonuose bei išaugusias kuro, laiko ir kitas sąnaudas. Šioje vietoje vėlgi norėtusi paminėti įkalinimo įstaigas, kurios vis dar stovi kone geriausiose Vilniaus vietose.

ARIEVLIN ILLUSTR. (FLICKR)

Šias problemas padėtų išspręsti žemės ir infrastruktūros mokesčiai, kurie leistų apmokestinti nenaudojamus žemės sklypus ir šitaip kainų augimo laukimą padarytų ekonomiškai nenaudingą. Be to, šie mokesčiai būtų socialiai teisingi, žvelgiant iš visuomenės perspektyvos, nes skatintų optimalų išteklių panaudojimą. Nekilnojamojo turto mokesčiai gali turėti priešingą efektą, nes apmokestindami ne pačią žemę ar miesto infrastruktūros teikiamus privalumus, o patį nekilnojamąjį turtą šie mokesčiai neskatiną efektyvaus šių išteklių naudojimo. Pavyzdžiui, įvedus nekilnojamojo turto mokestį, apleisto sklypo miesto centre savininkas nemokės jokių mokesčių, o susitvarkęs sklypą ir pastatęs naują pastatą gyventojas ne tik turės mokėti mokestį, bet mokėdamas jį netiesiogiai kels ir savo kaimyno apleisto sklypo vertę. Tokie mokesčiai nebus ekonomiškai efektyvūs ir netgi nebus socialiai teisingi, nes antrą kartą apmokestins aktyvią ekonominę veiklą vykdančius gyventojus.

DIDIEJI XXI AMŽIAUS MOKESČIŲ KARAI

Didėjantis kapitalo ir darbo jėgos mobilumas sukėlė tarpvalstybinius „mokesčių karus“, kuriems būdingi nuosaikiai mažėjantys įmonių pelno ir gyventojų pajamų

mokesčių tarifai. Siekdamas privilioti kuo daugiau investicijų, Europos Sąjungos šalys drastiškai mažino kapitalo apmokestinimą: vidutinis pelno mokestis per 15 metų sumažėjo nuo 36 iki 23 proc. ir šiuo metu yra gerokai mažesnis nei JAV ir Japonijoje. Arši konkurencija dėl investicijų netruko persimesti ir į vis mobilią darbo rinką. Siekdamas prisivilioti aukštos kvalifikacijos specialistų ir sumažinti darbo jėgos sąnaudas įmonėms, Europos Sąjungos šalys nuosaikiai mažino gyventojų pajamų ir socialinio draudimo įmokų tarifus. Ypač sparčiai mažėjo didžiausias pajamas gaunančių darbuotojų mo-

kestinė našta: per 15 metų vien pajamų mokesčio tarifas šiems darbuotojams sumažėjo nuo 48 iki 38 procentų. Toks tiesioginių mokesčių tarifų mažinimas mažino mokesčių sistemos teisingumą, tačiau didino jos efektyvumą. Siekdamas kompensuoti prarastas kapitalo ir darbo jėgos mokesčines pajamas, šalys didino vartojimo ir turto apmokestinimą, tačiau didinimas nebuvo tolygus: labiausiai padidėjo nekasdienių, prabangos ir akcizinių prekių apmokestinimas, o patiems būtiniams produktams mokesčių tarifai net kiek sumažėjo.

Mokesčių sistemų pokyčiai rodo, kad didėjant konkurenciniam spaudimui valstybės vis didesnę dėmesį teikia ilgesnio laikotarpio perspektyvoms ir tinkamų paskatų gyventojams sudarymui. Lietuvos mokesčių sistema eina teisingu keliu didindama vartojimo ir mažindama darbo jėgos apmokestinimą, tačiau, siekiant nelikti pralaimėjusiai šioje konkurencinėje kovoje ir bent kiek pristabdyti protų nutekėjimą, Lietuvai reikia ilgainiui tęsti darbo jėgos apmokestinimo mažinimą ir vartojimo bei turto mokesčių didinimą. Tokie mokesčių sistemos pokyčiai ilgainiui leistų Lietuvai nušauti du zuikius: padidintų paskatas dirbti, kurti verslą bei eksportuoti produkciją bei paslaugas į užsienio šalis, sumažintų spekuliacijas nekilnojamojo turto rinkoje ir apribotų naujų vartojimo burbulų susidarymo galimybę. ■